

25. ՋԱՆԳԻ

Կէղնի չէղնի մե հերըմ կէղնի, կունենա մեկ ախշիկըմ:

էդ մարթը ավճի կէղնի ինքը: Էդիկ օրվա մեկը կէրթա ավղուշի: Էրթած տեղը էն օրը ավը ձեռք չի անցնի: Մենակ իրեք հատ ղուռի ղաֆա¹ կը դտնե: Էդ իրեք ղաֆեն կառնի գուքա իրեն դուռը: Շիշը կը ղարկե մեկին՝ մեկ անգըշեն կը մտնե, էնդիեն կ'ելնե: Մեկելինը կը բերե ղարկե՝ շիշը հեշ չի բանի: Բերե մեկն էլ շիշը կը զարկե՝ կէրթա, ըղուղը կը մնա շիշը:

Կըսե գի.— Էսիկ ինձի պետք է:

Բերե էդ ղուռի ղաֆեն կրակով կը խարգե, լավըմ կը սղկե, կուտա ախշկան: Ախշիկը գոգնոցը կը լլե, կը տանի քամուն կուտա: Քամուն տված ժամանակը իրեն պնշներեն նե կը քշե թողը:

Ախշիկը հեշ խարար չէղնի:

Մե քանի ժամանակ կ'անցնի, էդ ախշիկը հղի կը մնա: Ինն ա-միս ինն դախա լմննալեն վերշը՝ էդ ախշիկը կը պառկի մե տղեմ կը բերե:

Հինգ վեց օր մնալեն ետքը, տերտերները դուքան կըսեն.— Էսոր անունը ի՞նչ դնենք:

Վե՛րը կըսեն՝ Թաթոս դնենք, վե՛րը կըսեն՝ Մաթոս դնենք, պա-պը կըսե:

¹ Զոր գանգ (Մ. Բ.):

— Զէ՛, էսոր անունը դնենք Ջանգի:

Ժամանակ կէղնի, աղի պապը կը մեռնի: Էդ աղեն էլ կէղնի տաս տասէրկու տարեկան, ախըլ ռալըխ՝ կէղնի. կէրթա մեկ օր տղոց հետ խաղալու՝ կը ղարկե մեկ էրկու տղի գլուխ կը կոտրե:

Գուքան էդ տղոց մերերը կըսեն.— Ա՛յ անասի բաբասի բալլի-սըղ՝ դու ինչի՞ ղարկեր իմ տղի գլուխ կոտրել ես:

Ամեն իրիկուն, աստծու իրեն օրը, մեկը գանգատ գուքա էդոր մորը վրեն: Տղեն էլ տուն գուքա, կըսե.— Դու ինչի՞ էսոր-էնոր տղի հետ կը կռվիս, կը ծեծես:

Ջանգին կըսե մորը.— Ըս չեմ խոսի, դո՛ւ կը խոսիս: Իմ հերը վե՛՛վ է, օր ընձի կըսեն. «Անասի բաբասի բալլիսըղ» հա՛, հա՛, ինձի ըսե, թե չէ քու ճիտը կը կտռեմ:

Ու կը քաշե թուրը, մորը ճտի վրա բերելու կէնե:

Կըսե.— Օղո՛ւլ, կեցի ըսեմ: Էս ինչ ժամանակին իմ հերըս ավճի էր, գնացեր էր ավղուշի, ավղուշը ձեռք չէր անցե, բերել էր իրեք հատ շոր գլուխ: Էնոնց մեկը կրակով խարդեց, սղկեց, տվեց ընձի, ըսավ՝ տար տու քամուն: Ըս քամուն տված ժամանակս՝ թողը պընչ-նեբես նե է մտե՛ ես խարար չեմ էղե: Դու էնդից էղար ընձի տղա:

Կըսե.— Օր էդման է, էկե էրթանք, դու իմ մերս ես, ես քու տղեդ եմ:

Էգոնք կէրթան, կէրթան, շատ կէրթան, քիչ կէրթան, կը հասնին մե մաղարեմ:

Կըսե.— Անա, դու էստեղ կեցի, ես էրթամ ավղուշի, շելրան, բան ուստ գուքա, կը ղարկեմ բերեմ էստեղ, կէփենք կուտենք:

Տղեն ամեն օր կէրթա ավղուշ կը բերե, էդտեղ կուտեն:

Օրվա մեկն էլ, ավղուշեն գալած ժամանակ մաղարի էրթիքը իրեն մորը հետ մե էրիկ մարթըմ կը տեսնե:

Էդ օրը ձեն չի հանե: Էքսի օրը էլի կէրթա ավղուշի:

Էրկու իրեք անգամ տեսած ժամանակը մորը կը հարցընե, կըսե.— Անա, ես քեզի հետ մե մարթըմ կը տեսնեմ, կը խաղա քեզ հետ, էնի վե՛՛վ է:

Կըսե կը.— Օղուլ, էնի վե՛՛վ է, դու իմ վրես իլավա՞ կէնես:

Մեկ օրըմ էլի տղեն կէրթա ավղուշի, իրիկունը գուքա:

Զօրը դէր էդ կնկան խրատ տված կէղնի թե. «Իրիկունն օր տղեդ գուքա, դու պառկած կէղնիս դողինքով, էն կը հարցու կըսե. «Անա,

¹ Խելքահառ (Մ. Բ.):

² Հալրը, մալրը անհայտ (Մ. Բ.):

³ Զրպարտութիւն (Մ. Բ.):

ինչի՞ հա պառկեա՞, դու կը թթվիս, կըսես կը. «Ես ջա՛տ հիվանդ եմ, կարելի է էս ցավեն մեռնիմ»։ Տղեն քեղի կը հարցու. «Հապա ի՞նչ ընեմ, անա», դու կըսես. «Գնե՛ ընձի Անմահական ջուր ու խընձոր բեա՛»։

Իրիկուն տղան սվղուշեն գութա, կը աննե օր մերը պառկած է, կըսես.

— Անա, ի՞նչ է էդե՛ս։

Մերը կը թթվի, կըսես կը. — Օղո՛ւլ, ես ջա՛տ հիվանդ եմ, կարելի է էս ցավեն մեռնիմ։

Տղեն կըսես. — Ապա ի՞նչ էնեմ անա, բարքը՞ ի՞նչ գուղե՛ս։

Կըսես. — Օղուլ, իմ բարքըս հեշ մի բան չի ուղե, միան ընձի կը բերես Անմահական ջուր ու խնձոր։ Իմ կամակս՝ էն է, օր ուտեմ սաղանամ։

Տղեն գէլնի ճամփա կէրթա։ Շատ կէրթա, քիչ կէրթա՝ կը տեսնի օր էրկու հատ ախշիկ իրենց գեղը, տան գուռը կայնել են միսաֆիրի՞ կաշեն։

էդ ախշիկներու հերն էլ առանց միսաֆիրի հաց չի ուտե՛ս։

Եփ օր էդ տղեն գութա էդոնց դռանը կը քրպնա, էդ ախշիկները կը վազեն, մեկը հորը խաբար կուտա կը, կըսես. — Ադա, աչքըդ լուս, մեզի միսաֆիր էկավ։

Մեկն էլ քաշե կը նե, տանի ձին կապե կը, կէրթա խոտ բերե կը. իրեն էլ հերը կանչե կը, տանի օջիսի քյանարը նստեցնե կը, հարց ու բարե կէնեն կը։

Կըսես կը. — Դու բարով էկար, իմ աչքիս, իմ գլխուս վրեն էկար, — կըսես, — ախշի, հաց բերեք։

Ախշիկները շայ, հաց կ'էնեն, կառնեն գութան. կուտեն, խմեն, վերջը հերը կը հարցու, կըսես.

— Գալըդ բարի, որդիս, էսման ո՛ւր կէրթաս առաջ բարի։

Կըսես կը. — Կէրթամ իմ մորըս Անմահական ջուր ու խնձոր բերեմ, մերըս ծանր հիվանդ է։

Ըխթիյարը կըսես կը. — Այ որդիս, դու ջաղի դառո՞՞ս ես ուստ էկե, Անմահական ջուր ու խնձոր դու ո՞րդից պիտի բերես։ Օղո՛ւլ, թե ընձի անգաջ կէնես դարձի գնա։

¹ Գնա (Մ. Բ.)։

² Ախորժակ (Մ. Բ.)։

³ Դեղ (Մ. Բ.)։

⁴ Հյուր (Մ. Բ.)։

⁵ Կախարդ կիւն (Մ. Բ.)։

կըսե կը.— Զէ՛, պա՛պ, էրթամ պիտի:

Կըսե կը.— Օղուկ, օր կէրթաս, ճամփու վրեն մե դավուռըմ կա, էն դավուռը քեզի կը հարցու. «Ո՞ւր կէրթաս կը», դուն էլ կըսես թե. «Իմ մերըս հիվանդ է, պիտի էրթամ Անմահական ջուր ու խնձոր բերեմ»: Դավուռը կըսե կը.— «Օղուկ, չես կրե էրթա»: Դու պիտի ըսես. «էրթամ պիտի, շարեն շէղնի»: Իրեք անգամ կը հարցու, դու էլ իրեք անգամ կըսես կը.— «Պիտի էրթամ»:

Տղեն ըխթիյարի քովեն ճամփա գելլե, կէրթա կը:

Կէրթա, ճամփու վրեն դավուռը ռաստ գութա:

Կըսե.— Ա՛յ մանչ, ո՞ւր կէրթաս կը:

Տղեն կըսե կը.— Մերս հիվանդ է, կէրթամ Անմահական ջուր ու խնձոր բերեմ:

Կըսե.— Դու ի՞նչըխ պիտի էրթաս, օղուկ:

Կըսե.— Գիտենամ մեռնիմ՝ էրթամ պիտի:

էդտից դավուռը խրատ կուտա թե.— Ա՛յ մանչ, էն օր կէրթաս, ճամփու վրեն գառը կապուկ է ցածը դին, միսը դրուկ է առաջը, գելը կապուկ է վերի դին՝ խոտը դրուկ է առաջը: Դու խոտը պիտի վերցնես դնես գառու առաջը, միսը վերցնես դնես գիլու առաջը, էման օր էրկուսն էլ չը տեսնին, օր տեսան՝ քեզի կտոր կտոր կէնեն: Ծտքը կէրթաս կը էնդին, մե ղանատլիմ՝ կա, էդ ղանատլուի առաջ ձին քշես էսդին, քշես էնդին, էման տաքցնես կը, ձին լավըմ կը քրտնի: Ծտքը էրկու կծու իզանգի կը զարկես ձիուն, դուռը կը բացվի, դու կէրթաս, էրթած ժամանակդ հեշ ետ պիտի շաշե՛ս:

Տղեն արթըխ դավուռը քովեն գելլե: Դավուռըի ամեն ըսածենբ-րու պես կէրթա կը տեսնի օր գառը ճամփու ցած գին է կապուկ, գելը՝ վերը դին: Խոտը կառնե կը ցգե գառու առաջը, միսը՝ գիլու առաջը: Կէրթա ղանատլուի դուռը: Ձին լավըմ կը քշե, քրտնեցնե կը, ետքը էրկու կծու իզանգի կը ղարկե: Զարկելուն պես ղանատլուն կը բացվի, տղեն ձիով կէրթա ներս, ետեն կը բռռան. «Բռնեք, իսան օղլին փախավ», հեշ ետ չի աշե:

Տղեն կէրթա ջուրը կառնի կը լլե տկի մեշ, խնձորները ծառեն կը պրծնե, դնե խուրշի մեշ, ետ կը դառնա: Ձին էլի էդ տեսակ տաքցնե կը, ղանատլուի առաջ եփ ձիուն երկու կծու իզանգի կը զարկե՝ թռնի կը, անցնի էնդին:

Գութա ճամփու վրեն, դավուռըն հոդ կայնած է, կըսե.

— Բերեցի՞ր մանչ:

Կըսե.— Բերեցի, դավուռ՝ը բարա:

¹ Երկփեղկյա դուռ (Մ. Բ.):

կըսեւ.— Օղորդ, մեմ էլ չէղնի, դու էդման ջատի դառու ուրմիշ¹ գաս: Քեզի կարելի է ուրիշ անգամ էլի ղրկե, էս հեղին սալամաթ չես գա:

Կըսեւ.— Ի՞նչ ընեմ, իմ մերս է, ուր օր ղրկե՝ էրթամ պիտի:

Ջանգին գութա ըխթիյարի գութը, ախիկները էլի կայնած են: Մեկը կը վազե հորը քով, մեկն էլ վազե կը ձիու ղիզգինը բռնե կր:

Ախլկա հերը կը վազե, տղեն կիջեցնե կը ձիեն, միսաֆիո կ'էնե:

էդ գիշերը հոգ կը կենա Ջանգին:

Խուրջինը կը բանա ըխթիյարը խնձորները կառնե կը, ջուրն էլ կառնե, էգ խնձորը կը փոխե, ջրի տեղը կը լլե ուրիշ ջուր:

Առավոտ տղեն գելլի գութա: Ջանգին բերե կը խնձորները, ջուրը մորը քով: Մերը կը խմե, կուտե կը, կըսե կը.— էսի լավ չէ:

էլի կը տքա: Կաշեն օր սաղ էկավ տղեն: Եփ օր կէրթա ավղուշի, դւր գութա մորը քով, կըսե.— Ի՞նչըխ էնենք, էսի գնաց էլի սաղ էկավ:

Մերը կըսե.— էդման չէղնի, էկե դու այան² ելի տղիս, ըսեմ թը էսի քեզի էրա հեր:

էնի կըսե կը.— լավ կէղնի, սաթրաշ³ կը խաղանք բալքի ես կրեմ էնոր, էն ժամանակ իմ ձեռքեն գալածը կ'էնեմ:

Իրիկունը տղեն ավղուշեն գութա, տեսնի կը օր մորը հետ էրդիքը մե հոգիմ կա: Գութա կը հարցու, կըսե.

— Անա՛, ես էսով քանի անգամ է կը տեսնիմ քեզի հետ մե հոգիմ էրդիքը կը խաղաք, էդ վե՞վ է:

Մերը կըսե.— Օղորդ, քեզեն պայեմ աստուծմենեն ի՞նչ պայեմ, էնիկ քեզի հեր պիտի էնե՛ս:

Տղեն կըսե.— Ընչի՞ չեմ էնե, ըշթա մեծ է դիտուա վերի դին: Կանչե գա, անա՛:

Մերը կէրթա կանչե կը:

Գութա նստի կը հերը: Տղին կըսե.— Յարանութեն⁴ էրա, ադա:

Կըսե.— Ես յարանութեն չիտեմ, բերեք քիչըմ սաթրաշ խաղանք:

Բերեն սաթրաշ խաղան կը, քանի կը խաղան՝ տղեն կը կրե հորը, մերը էնտեղ կը թթվի:

Կըսե.— Անա, ընչի՞ ես թթվե, դուն է էկե խաղանք:

¹ Համոզվել (Մ. Բ.):

² Հայտնվել (Մ. Կ.):

³ Քղթախաղ (Մ. Բ.):

⁴ Խոսակցութիւն (Մ. Բ.):

Կրսե.— Հերըդ կը խաղա՝ ի՞նչ կէնե, օր ես խաղամ ինչ էնեմ:

Կրսե.— Ինչի՞:

Կրսե.— Էնոր համար օր միշտ անգամ հորըդ կը կրես, մեմե դու տարվի հերըդ թող կըրե՝ մենք ուրախութեն էնենք:

— Կալ,— կրսե կը,— մեմե ես կը տարվիմ:

Կը խաղան, էս անգամին էլ տղեն կը տարվի: Դեռ կը կրե, գէլնի տղի ձեռները կը կապե ոռի ետեւը՝ գութնի ղնջիւղը, գէլնի տղի ումուղներուն՝ դեւ: Տղին էման կը շարշրե, էման կը շարշրե օր տղի քրտինքը գէլնի իրեն կը կորցնե:

Եփ օր տղեն գյառմիշ² կէնե թեկը՝ ղնջիւղ կը կտռե:

Էլի կը թթվին հերն ու մերը, նստին կը:

Կրսե.— Էկե, մեմե խաղանք:

Կը նստի մեմե կը խաղան: Էլի կը տարվի Ջանգին:

Էս հեղին մերը կըսե թե.— Քեզի ի՞նչ զավթ կէնե օր կապենք:

— Յայտի³ թեւը ընծի զավթե կը,— կըսե:

Բերե կը էս հեղ էդոր թեկը յայտի թեւով ոռի ետեւ կապե կը: Կառնի կը էդոր թուրը, խաղե խաղ կտրե կը էդ տղին, կը լլե խուրշը, բառնա կը ձիուն, ձիու ոռին զարկե կը, կէրթա ձին:

Ձին կէրթա էդ գեղը, էդ ըխթիյարի դուռը կը կայնի:

Ախչիկները կէրթան հորը կըսեն.— Աղա՛, էն տղի ձին էկալ, ամա շատ փերուշան, վրեն քուլի արուն է:

Կրսե կը.— Բռնեք էդ ձին:

Ախչիկներ էդ ձին բռնեն կը, նե կը քաշեն: Բերեն խուրշին կը բանան օր, կաշեն օր էն տղին խաղե խաղ կտրտել են:

Բերեն էդոնք մե բանում կը փռեն, էդ տղի ջսնդակը կը փռեն վրեն: Ամեն կտոր իրար վրա կը դնեն, Անմահական ջուրը կը լլեն տղի մարմնին, մարմինը խտակ կը սաղնա, կէղնի մեկ:

Ետքը բերեն Անմահական խնձորը քթին դեմ կուտան, տղեն սաղնա նստի կը: Բերեն խնձորմ էլ կուտան կուտե կը, կը սաղնա կը խոսի: Կրսե կը.— Ես ո՛ւրտեղ էի, քնե՛լ էի:

Կրսե.— Չէ, քու հերըդ կտրտել էր, լցել էր էս խուրշը, ըշթտ Անմահական ջուր ու խնձոր օր դու բերել էիր, մենք քու խուրջեդ վերուցել ենք էնի: Հիմի քեզի էդ ջրով ու խնձորով լավցուցինք:

Տղեն կէլնի կէրթա, իրեն հորն ու մորը արթըխ ձեռքեն էկածը կէնե, լավում կը կտրտե, բանջրի պես ջարդե կը:

Վերջը էդտից գէլլե գութա, մեկ գեղում, կէղնի հորթըճի:

¹ Քեի ուս (Մ. Բ.):

² Ցնցել (Մ. Բ.):

³ Աղեղ (Մ. Բ.):

Օրը մեծ էրթմով դուռը կը նստի, մե ախշիկըմ գութա, էգ ախշիկանն ջուր գուղե խմելու:

էդ ախշիկն էլ շատ ունգ կէղնի: էդ տղեն ամեն իրիկուն հորթերը բերե կը, գութա էդոնց տունը պառկի, գելլի:

Օրմ էլ հորթ արծած տեղը, ինքը աֆքյարլամիշ կէղնի: Իրեն քով չպուղմ կէղնի, կը դարկե, կ'ըսե.— Քեզի, ընձի ստեղծող աստվածը, հոս թող Ղըռ ձին ստեղծե:

Ղըռ ձին գութա: էդ ախշիկն էլ արտը հաց կը տանի: Եւ Ղըռ ձին կը հեծնի էդ տղեն՝ մեյդան մեյդան կէնե էդ դուռնի օրթալաղը: Ըմա էդ ախշիկ կը տեսնի, օր էդ հորթընէն է:

Ախշիկը հացը տանի ու գութա հորը տուն: Իրիկունը հորթընէն է տուն գութա, ախշիկը աչքը փախուցել էր տղին: էդ ախշիկան քանի ուզելու դութան, հերը կըսե.— Իմ ախշիկս գիտե, ում օր առնե, ես էնոր կուտամ:

Ինչպի մեծամեծ մարդիկ օր դութան, ետ կը զարկե, չի տա ախշիկը:

Հերը կը հարցու, կըսե.— Ա'խշի, դու ում պիտի առնես:

Կըսե.— Ընձի թե հարցընես, ընձի կուտաս մեր դուռն հորթընէն:

Հերը վերցնե կուտա էդ հորթընէն իրեն ախշիկը:

Հորթընէն գուղե հարսանիք էնե հերը:

Ջանգին կըսե կը.— Չէ', հարսանիք չի' ուզե:

Կառնի իրեն նշանածը գելնի կէրթա: Սարի գլուխ մե քյոշք ու սարամ կը շինե, կըսե կը.— Ախշիկ, դու հոս կեցի, ես կէրթամ ավդուշի:

Կէրթա ավդուշի, իրիկվան գութա, էսպես ժամանակըմ կանցնի: Ախշիկն էլ ցերեկը կը նստի իրեն համար յայլուխի վրեն պատկեր կը նախշե:

Տղեն իրիկուն օր գութա, ախշիկը յայլուխը կուտա կը տղին:

Տղեն օրըմ իրիկուն տուն գութա, շա'տ թթված է, ախշիկը կը հարցու թե.— Այ տղա, ինչի' էդման թթվել ես:

Ջանգին կըսե կը.— Ի՞նչ էնեմ, մի յայլուխմ ես տվե էնոր սարուն էլ կորավ, թթվել եմ:

էդ յայլուխը քամին կը քշե տանի կը ծովի ադեն² կը ցըգե:

Օրըմ, թագավորի տղեն իրեն լալեստնցով գելլի գութա ծովի քյանարը պտտվելու: Գութա կը տեսնի օր, ծովու ադեն մե բանըմ կա:

¹ Կրթումվել (Մ. Բ.):

² Կղզի (Մ. Բ.):

Կըսե.— Վե՛վ օր լողճի է, թող էրթա բերե:

Մե լողճիմ կէրթա բերե կը, կը տեսնի օր յայլուխ է, պատկե-
րըմ կա վրեն, էնքան ոունգ է օր՝ թագավորի տղի խելքը կանցի,
կըյնի գետին: Բերեն էդոր սրտին ջուր զարկեն, ինչ կէնեն հնար
չէղնի:

Կըսեն՝ էսի ի՞նչըխ պիտի էղնի, ի՞նչըխ պիտի չէղնի:

Կէրթան քաղքի միջին Ջաղի ղառիմ կը բերեն, գութա էդ տղի
քով, կըսե.— էսի սավդա շառի է՛, ես էսոր հնարը կը գտնիմ:

Կըսե.— Բերեք ինձի մե խնոցիմ, ես էսոր հնարը գտնիմ:

Կը հեծնի խնոցին, օձը կէնե վարոց, գելլի կէրթա դեմ էդ ախ-
չըկա սարայը, կէրթա էդ ախչկան համոզելու:

Մեկ, էրկու օրըմ կէնա կը էդ ախչկա քով:

էդ տղեն ավղուշեն գութա, սաքախտան էլի կէրթա ավղուշի:

Պառավը ախչկան կը համոզե, ախչիկը խոսք կուտա թե՛ ես
գութամ: Ջաղու ղառին աղջիկը կը դնե խնոցին, կառնե կէրթա:

Իրիկունը տղեն ավղուշեն գութա, կը տեսնի իրեն ախչիկը հող
չէ: Սալըղ կառնի, կէրթա ծովի էնդիու քաղաքը, Ջագի ղառի տունը,
կէրթա ախչկան էնտեղ կը գտնի:

Ջագի ղառուն Ջանգին պիտի սպանե,— կըսե.

— Չէ, մի սըպանե, ես էրթամ պիտի թագավորեն էսքան փա-
րա առնիմ:

Ջագի ղառին գելլե կէրթա թագավորին, օր իր կշռանքով օսկի
առնե: Իրեն թումբանը քար կը լլե, կէրթա նստի կը կշեռքի թաթը:

Օսկին կը լլեն կշեռքի մեկ աչքը, պառավ մե աչքը: Կը քաշեն,
պառավ վեր չեղլե:

Թագավորի տղեն կըսե.— Ջանըմ, էս սատկուկ պառավ ի՞նչ
էղավ, օր օսկին թեթե է, պառավը ծանտո է:

Կէրթան ջաղու ղառու վրեն կաշեն օր թումբան լիքը քար է:

Ջագի ղառի գլուխը զարկել կուտա:

Կէրթան պառավի տնեն Ջանգին ու էդ ախչիկը կը հանեն:

Թագավորի տղեն կաշե ախչկան, կաշե Ջանգուն օր, կըսե.—
Ընձի իսէ, էսա ախչիկ Ջանգուն արժանի է, պետք է էսօր հարսանի-
քը ես էնեմ:

Օխտը օր դահու զուռնով հարսնիք կէնեն, կուտեն կը խմեն
հասնին կը իրենց մուրազին:

¹ Սիրահարության փորձանք (Մ. Բ.):